

Γιατί ο Θουκυδίδης δεν πίστευε στη θεωρία της εξάρτησης (η σχετικότητα της ισχύος και άλλα πράγματα που πρέπει να ξέρουμε για τον διακρατικό ανταγωνισμό)

Οι λόγοι για τους οποίους η λέξη «Θουκυδίδης» προκαλεί αλλεργία σε κάθε τίμιο νοτιοβαλκάνιο πανκ ροκ αντεξουσιαστή είναι μάλλον προφανείς. Πρώτα έχουμε κατ' όνομα «φιλόλογους» με εμφανή σημάδια αρτηριοσκληρώσεως που δουλεύουν σκληρά για να μισούμε τα γραπτά κάθε είδους. Έπειτα την χαρακτηριστικά ελληνική παραίσθηση σύμφωνα με την οποία οι μαθητές του λυκείου μπορεί και πρέπει να μάθουν αρχαία ελληνικά. Τέλος έχουμε ένα είδος ερμηνείας, που μπορεί ακόμη να θεωρείται συγκινητική και ενδιαφέρουσα από τους Έλληνες «φιλό»λογους, αλλά ήδη 2.500 χρόνια πριν, θεωρούνταν από τον ίδιο τον Θουκυδίδη απαρχαιωμένη.

Το μίγμα είναι ισχυρά απωθητικό και συνήθως αντιμετωπίζεται από όσους έχουν σώας τας φρένας δια της επιθετικής αδιαφορίας. Αλλά η δικαιολογημένη αδιαφορία μας είναι στην πραγματικότητα αναγκαία κακό. Το τελικό της αποτέλεσμα είναι να αδιαφορούμε για ένα κείμενο που έχει να μας μάθει πολλά. Πρόσφατα, για τις ανάγκες της εκδήλωσης των Αυτονομη Antifa «Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου», ανοίξαμε τον Θουκυδίδη. Και καταλάβαμε από εκεί ορισμένα πράγματα, που μπορεί να μην χώρεσαν στη μπροσούρα της εισήγησης, αλλά παρόλ' αυτά θα θέλαμε να μοιραστούμε μαζί σας.

1. Ταξική θέση του Θουκυδίδη (τι περιμένετε; Τίποτα μεταμοντέρνα;)

Οπωσδήποτε, ο Θουκυδίδης δεν ήταν αυτό που θα λέγαμε «λαϊκός τύπος». Ο Θουκυδίδης ήταν Αθηναίος και είχε γεννηθεί κάπου γύρω στο 460 π.Χ. Η οικογένειά του είχε συγγένειες με Αθηναίους στρατηγούς του επιπέδου Μιλτιάδης. Εκτός από την αρχοντική γενιά, οι Θουκυδιδαίοι είχαν και το έχουν τους. Με τρόπο που πραγματικά δεν καταλαβαίνουμε για μια εποχή όπου δεν υπήρχε άλλο είδος κράτους, παρά η πόλη κράτος, είχαν στην κατοχή τους κάτι ορυχεία χρυσού στη Θράκη απέναντι από τη Θάσο, που προφανώς δουλεύονταν από σκλάβους.

Το 431 π.Χ., όταν ξέσπασε ο Πελοποννησιακός Πόλεμος, ο Θουκυδίδης βρέθηκε στην καλύτερη ηλικία. Ήταν κάπου τριάντα ετών και καλοζωισμένος, ούτε τόσο νέος που να τον γράφουν όλοι στα παλιά τους τα παπούτσια, ούτε τόσο γέρος που να μην μπορεί να μπει σε τριήρη. Ο Θουκυδίδης εκλέχτηκε στρατηγός του Αθηναϊκού στρατού, που πάει να πει ότι είχε στις διαταγές του τη ζωή και τον θάνατο κάποιων εκατοντάδων ή λίγων χιλιάδων οπλισμένων ανθρώπων. Παρότι ιδιοκτήτης ορυχείου, άρα έμπειρος στην ανθρωποδοίκηση, ο Θουκυδίδης τα σκάτωσε ανεπανάληπτα προσπαθώντας να πάρει τον έλεγχο της Θράκης από τον Σπαρτιάτη στρατηγό Βρασίδα. Οι Αθηναίοι τον εξόρισαν για το σφάλμα του και ο Θουκυδίδης κατέφυγε στο οικογενειακό ορυχείο απέναντι από τη Θάσο. Παρακολούθησε τον υπόλοιπο Πελοποννησιακό Πόλεμο από την εξέδρα, μιλώντας με τους πρωταγωνιστές και στοχαζόμενος περί πολέμου.

Το αποτέλεσμα ήταν ένα βιβλίο που με τα σημερινά τυπογραφικά ήθη πιάνει εξακόσιες σελίδες, χίλιες διακόσιες όταν ο εκδότης αποφασίζει να μας πουλήσει πακέτο και το ακατανόητο αρχαίο κείμενο. Μην μπερδευτεί κανείς όμως! Αυτό το βιβλίο δεν είναι ένα τυχαίο βιβλίο από τα εκατομμύρια που έχουν γραφτεί έκτοτε. Η εποχή του Θουκυδίδη ήταν μια εποχή πρωτοφανών καινοτομιών. Ο καταμερισμός της εργασίας είχε εξαπλωθεί σε πρωτοφανή βαθμό και οι αρχαίες κοινωνίες είχαν αναδυθεί ως ξεκάθαρα ταξικές κοινωνίες. Το υπερπροϊόν της εργασίας των σκλάβων είχε αναπτυχθεί σε βαθμό που κάποιοι, όπως ο Θουκυδίδης, μπορούσαν να ζουν δίχως να δουλεύουν. Το πρόβλημα της πολιτικής οργάνωσης, δηλαδή για να το πούμε χοντρά, της διανομής του υπερπροϊόντος, είχε αντιμετωπιστεί και είχαν βρεθεί κάποιες πρώτες μέθοδοι επίλυσής του. Τα πρώτα κράτη είχαν οργανωθεί, με τις κοινωνικές τους τάξεις, το πολιτικό τους σύστημα και φυσικά με την ένοπλη ισχύ τους. Πραγματική κοσμογονία δηλαδή. Ο περίπου σύγχρονος Πλάτωνας, επίσης άνθρωπος με συνείδηση της εποχής και της ταξικής του θέσης, περιέγραψε το πνεύμα της εποχής με μια αναλογία: της εξόδου από τη σπηλιά

προς την πραγματική «αλήθεια». Είναι η περίφημη «παραβολή του σπηλαίου» που κάποια στιγμή μας βάζουν να την μάθουμε με τους γνωστούς στραβούς τρόπους. Μη γελιέστε: δεν πρόκειται για φιλοσοφία, για τη σημασία των εννοιών· πρόκειται για πολιτική, για την οργάνωση των ταξικών σχέσεων. Η διαφορά είναι κολοσιαιά.

Ο Θουκυδίδης έζησε σε μια εποχή πρωτοφανών καινοτομιών και τις παρακολούθησε από την προνομιακή θέση του διοικητή. Εκείνο που κάνει το βιβλίο του Θουκυδίδη μοναδικό, είναι η διαυγής συνείδηση του νέου και της διαφοράς του από το παλιό. Εν τω μεταξύ βέβαια, ο τίτλος και η σύντομη περιγραφή των περιεχομένων του βιβλίου δεν προϊδεάζει για την μοναδικότητά του. Ο τίτλος είναι «Ιστορία» και δεν είναι καν του Θουκυδίδη. Προστέθηκε από μεταγενέστερους. Το περιεχόμενο εξάλλου φαίνεται τετριμμένο. Τι άραγες έχει να μας πει σήμερα μια ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου;

2. Στον Πελοποννησιακό Πόλεμο δεν είχε εξάρτηση

Ρίχτε μια ματιά σε αυτό το απόσπασμα:

Η πραγματική λοιπόν αιτία [του Πελοποννησιακού Πολέμου], αλλά και η πιο ανομολόγητη, είναι κατά τη γνώμη μου ότι οι Αθηναίοι, καθώς η δύναμή τους είχε αυξηθεί και ενέπνεαν φόβο στους Λακεδαιμόνιους, έφεραν τους τελευταίους στην ανάγκη να πάρουν τα όπλα· οι αιτιάσεις όμως που προβλήθηκαν ανοιχτά από τις δύο πλευρές για τη διάλυση της ειρήνης και την κάθοδο στον πόλεμο ήταν οι ακόλουθες.¹

Τόσο λιτά είναι τα αίτια του Πελοποννησιακού Πολέμου κατά τη γνώμη του Θουκυδίδη. Σε αυτές τις λίγες γραμμές αναγνωρίζεται ότι οι νέες οντότητες (οι πόλεις κράτη) επεδείκνυαν μια συμπεριφορά πολύ μακριά από την ανθρώπινη. Η ένοπλη ισχύς ήταν η βασική κατηγορία της σκέψης τους, από λογαριασμούς περί ισχύος προέκυπταν τα σχέδια και οι ανάγκες τους. Τελικά, ο Πελοποννησιακός Πόλεμος δεν ξεκίνησε από παρανόηση, από λογαριασμούς περί τιμής και προδοσίας ή λόγω της αρπαγής της Ωραίας Ελένης. Επίσης ο Πελοποννησιακός Πόλεμος δεν έχει φταιχτες και θύματα, δικαίους και άδικους. Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος ήταν αναγκαίος· ο αναπόφευκτος καρπός ενός νέου τρόπου κοινωνικής οργάνωσης του κόσμου. Ετούτο εδώ είναι το πιο πολυπαιγμένο απόσπασμα της Ιστορίας και μάλλον δικαίως.

Οι λίγες σελίδες που ακολουθούν αυτό το απόσπασμα αναφέρονται πολύ λιγότερο. Κακώς. Γιατί εκεί, ενώ περιγράφει τις κατά τα άλλα μικρής σημασίας αφορμές του Πελοποννησιακού Πολέμου, ο Θουκυδίδης εκθέτει τον τρόπο σκέψης της πόλης κράτους, τους συγκεκριμένους λογαριασμούς γύρω από την ισχύ και την διάταξη της στον χώρο που προσδιόριζαν την εμπόλεμη κρατική συμπεριφορά.

Το μήλο της έριδος γύρω από το οποίο στήθηκε η έναρξη του Πελοποννησιακού Πολέμου λεγόταν Επίδαμνος. Η Επίδαμνος βρισκόταν στα «δεξιά του εισερχόμενου στον Ιόνιο κόλπο» και ήταν αποικία των Κερκυραίων που με τη σειρά τους ήταν αποικία των Κορινθίων. Από την ίδρυσή της και μετά, η Κέρκυρα, βοηθημένη από τη θέση της στο σταυροδρόμι μεταξύ Σικελίας και ηπειρωτικής Ελλάδας, είχε πλουτίσει και είχε κατορθώσει να κατασκευάσει εκατόν είκοσι τριήρεις, μια υπολογίσιμη ισχύ με βάση την οποία έπαψε να θεωρεί εαυτήν αποικία των Κορινθίων. Όταν η Επίδαμνος διχάστηκε γύρω από το θέμα της επιλογής μεταξύ Κέρκυρας και Κορίνθου, η Κέρκυρα έστειλε τις τριήρεις της να επιβάλλουν την τάξη. Όταν οι Κορίνθιοι προσπάθησαν να στείλουν δικό τους στρατό και στόλο για να επαναδικακίσει την Επίδαμνο, οι Κερκυραίοι τους βούλιαξαν και τους κυνήγησαν πίσω στην Κόρινθο.

ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ

(
μακροσκελε
ίσαπόψεις
εμικρούλες
φωτό
)

Αλλά οι Κορίνθιοι δεν ήταν άνθρωποι για να παίζει κανείς. Γύρισαν στην πόλη τους να γλύψουν τις πληγές τους, ειδοποίησαν τους συμμάχους τους στην Πελοπόννησο και αμέσως άρχισαν να φτιάχνουν πλοία για τον επόμενο γύρο. Οι Κερκυραίοι γνώριζαν ότι δεν θα μπορούσαν να τα βάλουν μαζί τους σε βάθος χρόνου. Και αποφάσισαν να ζητήσουν τη βοήθεια των Αθηναίων, της σημαντικότερης ναυτικής δύναμης της περιοχής. Οι απεσταλμένοι της Κέρκυρας έφτασαν στην Αθήνα ταυτόχρονα με τους απεσταλμένους της Κορίνθου και ο Θουκυδίδης περιγράφει την επιχειρηματολογία τους μπροστά στην «Εκκλησία του Δήμου»:

Πρώτον, θα βοηθήσετε εκείνους που αδικούνται και όχι αυτούς που αδικούν άλλους. Έπειτα, θα εξασφαλίσετε ευγνωμοσύνη που δεν θα σβηστεί ποτέ (...)

Αλλά τα ηθικολογικά επιχειρήματα ξεπεράστηκαν γρήγορα:

Επίσης, έχουμε ναυτικό μεγαλύτερο από οποιοδήποτε άλλο πλην του δικού σας. (...) Σας προσφέρεται συμμαχία με ναυτική και όχι με χερσαία δύναμη [οπότε] η απόρριψή της θα είναι για εσάς πιο επιζήμια: Πρέπει με κάθε τρόπο, εάν μπορείτε, να μην αφήνετε κανένα να αποκτήσει στόλο, αλλιώς να έχετε σύμμαχό σας αυτόν με τον ισχυρότερο. [Άλλωστε] η Κέρκυρα και σε κατάλληλη θέση βρίσκεται στον θαλασσινό δρόμο προς την Ιταλία και τη Σικελία ώστε να εμποδίζεται η αποστολή από εκεί ναυτικής βοήθειας στην Πελοπόννησο ή να βοηθείται η μετάβαση του στόλου από εδώ προς τα εκεί και πολλά άλλα πλεονεκτήματα έχει.

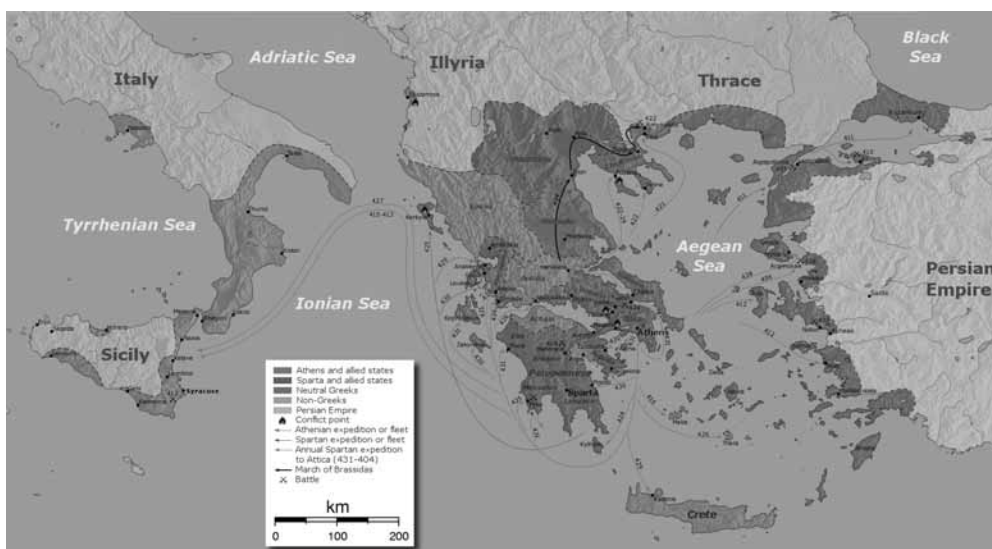
Ήδη μια πρωτοφανής εικόνα του αρχαίου κόσμου διαγράφεται μπροστά στα μάτια μας. Είναι μια μίξη μεταξύ γεωγραφικού χώρου, παραγωγικών δυνατοτήτων και τεχνολογίας της βίας. Η Κέρκυρα είχε ζηλευτή γεωγραφική θέση μεταξύ Σικελίας και Ηπειρωτικής Ελλάδας. Αλλά η «θέση» δεν μπορεί να υπάρχει από μόνη της. «Η Κέρκυρα», δηλαδή η κερκυραϊκή ταξική κοινωνία, διέθετε την πολιτική οργάνωση και τις παραγωγικές δυνατότητες που χρειαζόνταν για να κατασκευάσει, να συντηρήσει και να επανδρώσει με επιτυχία και σε βάθος χρόνου εκατόν είκοσι τριήρεις.

Θα πρέπει να επιμείνουμε σε αυτό το τελευταίο: όχι μόνο να κατασκευάσει, αλλά και να συντηρήσει και να επανδρώσει. Δηλαδή να συντηρεί ένα σημαντικό πλήθος ανθρώπων που τρέφονταν από την υπερεργασία του συνόλου της κοινωνίας. Το πόσο δύσκολο ήταν αυτό, φαίνεται από το γεγονός ότι ο πόλεμος που περιγράφει ο Θουκυδίδης δεν ήταν διαρκής. Σταματούσε το Χειμώνα λόγω καιρικών συνθηκών και σταματούσε το Καλοκαίρι για να μπορέσουν οι στρατιώτες να ασχοληθούν με την παραγωγή τροφίμων για τον Χειμώνα. Ο πόλεμος του είδους που περιγράφει ο Θουκυδίδης, διαρκής, συνεπώς ικανός να διέπεται από μακρόχρονη στρατηγική, είχε μόλις, και οριακά, καταστεί δυνατός από την άποψη των παραγωγικών δυνατοτήτων.

Με δεδομένες αυτές τις νέες δυνατότητες, ο αριθμός των τριήρων του Θουκυδίδη είναι η τελική ποσοτικοποίηση της ισχύος του κράτους: το άθροισμα πολιτικής συνοχής, παραγωγικών δυνατοτήτων και συλλογικής νόησης, που μπορεί να συγκριθεί με τις αντίστοιχες δυνατότητες των άλλων κρατών. Η γεωγραφική θέση, σημαντική ή ασήμαντη, προκύπτει μόνο λόγω του τρόπου κοινωνικής οργάνωσης της βίας και σε αυτό το «κοινωνικής» πρέπει να συμπεριληφθεί και η τεχνική. Οι Αθηναίοι μπορούσαν να έχουν λόγο στην Κέρκυρα γιατί τέτοια ήταν η φύση και η ποσότητα της βίας τους. Επίσης: τους ενδιέφερε η Κέρκυρα γιατί μπορούσαν να έχουν τριακόσιες τριήρεις, δηλαδή τρόπο να επηρεάσουν τη Σικελία.

Οπότε, για να συνοψίσουμε, οι ταξικές κοινωνίες είχαν μόλις οργανωθεί πολιτικά στη μορφή της πόλης κράτους. Αυτή η πολιτική καινοτομία άνοιγε νέες τεχνικές και παραγωγικές δυνατότητες. Η εργασία μπορούσε να συσσωρευθεί σε πρωτοφανή βαθμό και να διοχετευθεί σε νέες κατευθύνσεις. Οι γενικές κοινωνικές δυνατότητες μπορούσαν να εκφραστούν με όρους βίας.

Όλες αυτές οι συνθήκες με τη σειρά τους οδηγούσαν στη διαμόρφωση νέων αντιλήψεων για την πολιτική. Η επίγνωση αυτού του νέου φαίνεται ξεκάθαρα στο λόγο των Κερκυραίων. Κατά τη γνώμη τους, οι Αθηναίοι δεν θα έπρεπε να ανησυχούν μήπως βοηθώντας την Κέρκυρα προκαλέσουν πόλεμο με τους Λακεδαιμόνιους. Όχι λόγω ηθικών επιχειρημάτων, ή γιατί «δεν είναι δουλειά των Λακεδαιμόνιων να ασχολούνται με την Κέρκυρα», αλλά γιατί «αν κάποιος από εσάς

Το πεδίο στρατιωτικών επιχειρήσεων του Πελοποννησιακού Πολέμου. Προσέξτε ότι τα πλοία ήταν αναγκασμένα να κινούνται παραλιακά. Συνεπώς για να πάνε στη Σικελία, έπρεπε να περάσουν από την Κέρκυρα. Είναι αυτό που λέμε για τη «θέση» ως συνάρτηση της τεχνικής και των παραγωγικών δυνατοτήτων.

νομίζει ότι ο πόλεμος [με τους Λακεδαιμόνιους] δεν θα γίνει, πλανάται και δεν αντιλαμβάνεται ότι οι Λακεδαιμόνιοι θέλουν τον πόλεμο επειδή σας φοβούνται (...) Δουλειά όμως δική μας τώρα είναι να τους προλάβουμε (...) και να καταστρώσουμε πρώτοι εμείς σχέδια εναντίον τους παρά να αντιδρούμε εκ των υστέρων στα δικά τους».²

Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος δεν ήταν ηθικός ή ανήθικος, δεν είχε αφορμές, δεν ήταν αποτέλεσμα κακών εκτιμήσεων. Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος ήταν αναπόφευκτος. Επειδή είμαστε άσχετοι με όλα αυτά (η αλλεργία που λέγαμε), θα πρέπει να το σημειώσουμε: Εδώ δεν είναι οι Κερκυραίοι που μιλάνε, αλλά ο ίδιος ο Θουκυδίδης. Αυτός είναι που γράφει τους διαλόγους και η δική του γνώμη είναι που αντηχεί δια μέσω τους. Είναι ο Θουκυδίδης που θέλει να μας δείξει ότι η εποχή του κομίζει νέες αντιλήψεις και νέους λογαριασμούς. Ο Θουκυδίδης, που με τον τρόπο του επιδιώκει να τραβήξει τους ανθρώπους της εποχής του και της τάξης του από τα σκοτάδια της επικής ποίησης προς την ορθολογική αντίληψη της κρατικής πολιτικής. Τέτοια είναι η πολυτραγουδισμένη από τους Έλληνες φιλόλογους «ουδετερότητα» του Θουκυδίδη. Όχι η (αδύνατη) «ουδετερότητα» της αντικειμενικής ιστορίας, αλλά η επίγνωση ότι στους συσχετισμούς ισχύος, στους κρατικούς λογαριασμούς, δεν χωρούν ηθικά επιχειρήματα· τουλάχιστον αν πραγματικά θέλουμε να καταλάβουμε την εξέλιξη και τη λειτουργία τους. Το βιβλίο του Θουκυδίδη φαίνεται «αντικειμενικό» γιατί ο στόχος του δεν είναι η αφήγηση της ιστορίας του Πελοποννησιακού Πολέμου. Ο στόχος του είναι η διατύπωση μιας γενικής θεωρίας του κράτους και της ένοπλης ισχύος, γραμμένη σε πρωτοφανείς περιστάσεις. Όσο για την υποτιθέμενη «αντικειμενικότητα» της ιστορίας του Θουκυδίδη, θα πρέπει κανείς να αναζητήσει τα σημεία όπου αναφέρονται οι σκλάβοι και οι είλωτες. Εκεί θα δει ότι ο Θουκυδίδης, όχι, δεν είναι «αμερόληπτος». Μιλάει ως μια συγκεκριμένη κοινωνική τάξη δίχως καν να κάνει τον κόπο να το κρύψει.

Όσο για το θέμα μας, τελικά η δημοκρατική Αθηναϊκή Εκκλησία του Δήμου πείστηκε από την ακαταμάχητη επιχειρηματολογία των Κερκυραίων. Τους βοήθησε ενάντια στην Κόρινθο και ενεπλάκη σε έναν πόλεμο με την Σπάρτη που κράτησε περίπου τριάντα χρόνια. Αλλά αυτή είναι μια άλλη ιστορία. Αντί να ασχοληθούμε με αυτή, θα θέλαμε να σημειώσουμε ένα επιπλέον δίδαγμα από τον Θουκυδίδη που ειδάλλως μπορεί να περάσει απαρατήρητο. Νάτο: Στις διακρατικές πολεμικές σχέσεις, στις σχέσεις αναμέτρησης κρατικής ισχύος, είναι φορές που η θέση, η συγκυρία και οι συσχετισμοί δύναμης επιτρέπουν στον αδύναμο (τους Κερκυραίους) να επιβάλλει τη θέλησή του στον ισχυρό (τους Αθηναίους). Η ισχύς είναι μέγεθος σχετικό και όχι απόλυτο.

Αυτό το τελευταίο είναι ένα δίδαγμα που θα πρέπει να έχει υπ' όψη του οποιοσδήποτε σκέφτεται γύρω από τη θέση του ελληνικού κράτους και την υποτιθέμενη «εξάρτησή» του από τις «μεγάλες δυνάμεις». Μπορεί να δούμε ένα σχετικό διαφωτιστικό παράδειγμα, αν μεταφερθούμε στον ίδιο τόπο, αλλά σε πολύ διαφορετικό χρόνο. Ο τόπος είναι ξανά η βορειοανατολική Μεσόγειος. Ο χρόνος είναι οι αρχές του εικοστού αιώνα.

3. Γιατί ούτε ο Βενιζέλος πίστευε στις θεωρίες της εξάρτησης

Ήταν, λέει, 21 Φλεβάρη του 1915 με το παλιό ημερολόγιο. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος βρισκόταν σε εξέλιξη. Η Μεγάλη Βρετανία και η Ρωσία μάχονταν εναντίον της Γερμανίας στην ηπειρωτική Ευρώπη. Όπως είθισται να συμβαίνει με αυτά τα πράγματα, οι δύο μεγάλοι αντίπαλοι του 19^{ου} αιώνα αλληλοϋπονομεύονταν την ίδια στιγμή που πολεμούσαν «τον κοινό εχθρό». Και οι δύο ήθελαν να πάρουν τον έλεγχο των στενών του Βοσπόρου από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και να κό-

Δεν είναι ο Βελζεβούλης. Είναι ο Βενιζέλος, τότε που δεν είχαν καταλάβει καλά την πολιτική σημασία της φωτογραφίας. Εξ ου και το ύφος.

ψουν την επαφή της με τη Γερμανία. Κατά τα άλλα όμως, ο καθένας ήθελε τα στενά και την Κωνσταντινούπολη για λογαριασμό του. Για τη Ρωσία τα στενά θα ήταν ευλογία: επιτέλους θα έλεγχε την πρόσβασή της στη Μεσόγειο δίχως ενδιάμεσους. Για τη Μεγάλη Βρετανία το ίδιο πράγμα θα ήταν κατάρρα, αυτό ακριβώς που προσπαθούσε να αποφύγει πολεμώντας σε ολόκληρο τον πλανήτη για ολόκληρο τον 19^ο αιώνα.

Αντιμέτωπη με τον εφιάλτη, η Μεγάλη Βρετανία ζήτησε τη βοήθεια του ελληνικού κράτους για την κατάληψη των στενών. Υπολόγιζε ότι οι Έλληνες θα προσπαθούσαν να παραμείνουν μονίμως και καλόβλεπε τις διπλωματικές περιπλοκές που ανοίγονταν. Έπειτα από έντονες ρωσικές διαμαρτυρίες, το βρετανικό κράτος απέσυρε την έκκλησή του, αλλά αυτό δεν εμπόδισε τον Έλληνα πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο, να λάβει το μήνυμα: ευκαιρία! Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος, από την άλλη, δεν ήταν καθόλου πεισμένος για τα περί «ευκαιρίας» και είχε μαζί του πολλούς γερμανόφιλους αξιωματικούς με πρώτο τον Ιωάννη Μεταξά. Ο Βενιζέλος μετέβη στο παλάτι για να συζητήσει με τον Κωνσταντίνο και τους επιτελείς του. Ο διάλογος διασώθηκε από τον μεσοπολεμικό ιστορικό Γιώργο Βεντήρη που ισχυρίζεται ότι η πηγή του είναι ο ίδιος ο Βενιζέλος:

Κωνσταντίνος: «Δεν στέκει στρατιωτικώς η επιχείρησις, κ. πρωθυπουργέ. Έχω εδώ τους επιτελείς διά να σας αναπτύξουν εκ νέου το ζήτημα».

Βενιζέλος: «Γνωρίζω τα επιχειρήματά των. Σας επαναλαμβάνω τούτο: Εάν σπεύσωμεν, τα Δαρδανέλια θα πέσουν. Και αποτυγχάνοντες, όμως, εξασφαλίζομεν δια της Αγγλίας και Γαλλίας την Βόρειον Ηπειρον, την Κύπρον, την Μικρασίαν» (...)

Κωνσταντίνος: «Η Ρωσία δεν μας αφήνει να πάμε εις την Πόλι».

Βενιζέλος: «Δεν ημπορεί να μας εμποδίσει η Ρωσία. Προσφέρομεν μικράν αλλά χρήσιμον δύναμιν εις στιγμήν αποφασιστικήν. Η Ρωσία δεν διαθέτει προς το παρόν ούτε ένα σύνταγμα. Αυτό άλλωστε, και το απροπαράσκευον της τουρκικής αμύνης, ονομάζω ευκαιρίαν. Δεν ζητούμεν δε να γίνωμεν κύριοι της Κωνσταντινουπόλεως. Θα συντελέσωμεν προς κατάκτησιν και διεθνοποίησιν της πόλεως. Μαζί με την Αγγλίαν και την Γαλλίαν θα αντισταθώμεν αποτελεσματικώς εις τας σλαυϊκάς αξιώσεις. Και έπειτα...»

Ο Βενιζέλος έκαμε μίαν κίνησιν, γνωστήν εις όλους προς τους οποίους είχαν ομιλήσει περί του ιδίου θέματος. Άνοιξε πλατιά το δεξι του χέρι, ως να ενηγκαλιζέτο και να περιέσφιγγε κάτι:

«Εις την Κωνσταντινούπολιν, μεγαλειότατε, θα πάμε από την Μικράν Ασίαν».³

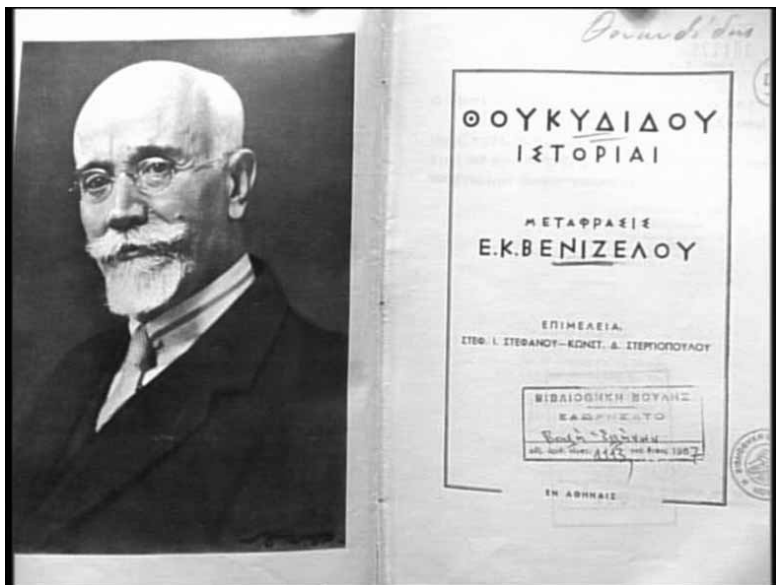
Ασχέτως του κατά πόσο αυτός ο διάλογος είναι πραγματικός, είναι γεγονός ότι το ελληνικό κράτος διασπάστηκε στην κυριολεξία γύρω από το δίλημμα της συμμετοχής στην εκστρατεία της Καλλίπολης. Και είναι επίσης γεγονός ότι η επιχειρηματολογία του τμήματος του ελληνικού κράτους που επιθυμούσε την εμπλοκή ήταν βασισμένη σε εκείνο το είδος «σχετικότητας της ισχύος» που είδαμε να αναδεικνύεται στον διάλογο των Κερκυραίων με τους Αθηναίους: «μικρή αλλά χρήσιμη δύναμη σε στιγμή αποφασιστική». Το τμήμα του ελληνικού κράτους που επιθυμούσε τη συμμετοχή στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπολόγιζε ότι η συγκυρία ήταν τέτοια που μπορούσε να παίξει με τους ανταγωνισμούς των «μεγάλων δυνάμεων», όχι υποτασσόμενο, όχι «αμοιβόμενο», αλλά προωθώντας τα συμφέροντά του με τρόπο που οι «μεγάλες δυνάμεις» δεν θα μπορούσαν να φέρουν αντίρρηση. Όπως και οι Κερκυραίοι με τις εκατόν είκοσι τριήρεις δυο χιλιάδες χρόνια πριν. Όπως κάθε κράτος από αυτά που έχουμε συνηθίσει να ονομάζουμε «μικρά».

Τελικά το ελληνικό κράτος έσπασε στα δύο και επιδόθηκε σε εμφύλιο. Οι «σύμμαχοι» απέτυχαν να πάρουν τα στενά, πιθανόν επειδή ήταν πολύ απασχολημένοι να υπονομεύουν ο ένας τον άλλο. Αμέσως μετά, ασχολήθηκαν με την στρατιωτική υποστήριξη του Βενιζέλου ενάντια στο Βασιλιά. Το ελληνικό κράτος μπήκε επίσημα στον πόλεμο δυο χρόνια αργότερα.

Όσο για τη σχέση του Θουκυδίδη με όλα αυτά, εκτός από όσα έχουμε πει έως τώρα, υπάρχει και κάτι επιπλέον να αναφέρουμε. Αν αναζητήσουμε το όνομα του μεταφραστή σε μια από τις πρώτες εκδόσεις του Θουκυδίδη σε στοιχειωδώς κατανητά ελληνικά, θα δούμε το όνομα «Ελευθέριος Βενιζέλος». Πράγματι, η μετάφραση του Θουκυδίδη ήταν το χόμπι του Βενιζέλου τις φορές που τα γυρίσματα των ενδοκρατικών ανταγωνισμών τον έστελναν στην εξορία. Το ενδιαφέρον που έβρισκε στον Θουκυδίδη αυτός ο μέγας ειδικός του ελληνικού ιμπεριαλισμού παραμένει μυστήριο για τους Έλληνες φιλόλογους, αλλά ελπίζουμε όχι πια για τους νοτιοβαλκάνιους πανκ ροκ αντεξουσιαστές. Θα μπορούσαμε τώρα να θυμίσουμε ορισμένα από τα θέματα που μας απασχόλησαν στο προηγούμενο τεύχος.

4. Η σχετικότητα της ισχύος στην πράξη

Δεν ξέρουμε αν το προσέξατε, αλλά πρόσφατα η κεντρική ιδέα που βρισκόταν πίσω από τα όσα γράφονται σε αυτή τη στήλη υπέστη κάποιες μικρές αλλαγές. Για

Η μετάφραση του Βενιζέλου εκδόθηκε τελικά το 1940. Αυτοί που έκαναν την επιμέλεια είχαν συμμετάσχει στις διαπραγματεύσεις της Λωζάννης. Η πολιτική σημασία της φωτογραφίας ήταν καλύτερα κατανοητή. Εξ ου και το διαφορετικό ύφος.

να το πούμε με λίγα λόγια, έχουμε αρχίσει να υποψιαζόμαστε ότι αυτό που περιγράψαμε παραπάνω ως «σχετικότητα της ισχύος» παίζει σημαντικό ρόλο στις διακρατικές σχέσεις και αποφάσεις. Εν πάση περιπτώσει, σημαντικότερο ρόλο απ' ό,τι του αναγνωρίζαμε ως τώρα.

Πράγματι, είναι άλλο πράγμα να λέει κανείς ότι «το ελληνικό κράτος περιμένει την ευκαιρία να πουλήσει τις υπηρεσίες του» και άλλο, εντελώς διαφορετικό να λέει ότι περιμένει τη στιγμή που θα μπορεί να προσφέρει μικρή αλλά χρήσιμη δύναμη σε στιγμή αποφασιστική για να προωθήσει τα δικά του συμφέροντα. Η διαφορά μπορεί να φαίνεται λεπτή, αλλά είναι ταυτόχρονα σημαντική. Στην πρώτη περίπτωση το ελληνικό κράτος κάνει ό,τι του λένε οι «μεγάλες δυνάμεις» και περιμένει να πληρωθεί. Στην δεύτερη περίπτωση, το ελληνικό κράτος διαμορφώνει τη δική του ατζέντα και προσπαθεί να τη φέρει εις πέρας εκμεταλλευόμενο τους ανταγωνισμούς των άλλων, και μάλιστα όλοι οι άλλοι γνωρίζουν ότι το ελληνικό κράτος συμπεριφέρεται κατ' αυτό τον τρόπο και πράττουν αναλόγως. Η εικόνα που προκύπτει είναι χαρακτηριστικά χαοτική, ειδικά αν λάβουμε υπ' όψη ότι το ελληνικό κράτος δεν είναι το μοναδικό που συμπεριφέρεται κατ' αυτό τον τρόπο. Αλλά και εδώ μπορεί να υπάρχουν διαφορετικές ερμηνείες. Ο Alfred McCoy, αμερικανός ιστορικός που δεν μπορεί να κατηγορηθεί για φιλοαμερικανισμό, συμφωνεί ότι το σχέδιο του κράτους των ΗΠΑ υπάρχει και έχει να κάνει με τον «δακτύλιο της ανάσχεσης» του Μάκιντερ. Κατά τη γνώμη του όμως, «ο πολλαπλασιασμός των αμερικανικών βάσεων στο Ιράκ και το Αφγανιστάν θα πρέπει να ερμηνευθεί ως άλλη μια προσπάθεια αυτοκρατορικής κυριαρχίας στην περιφέρεια της Ευρασίας». Διηλαδή το κράτος των ΗΠΑ προσπαθεί να ελέγξει τον «δακτύλιο της ανάσχεσης» κατακτώντας τον με τα όπλα. Αν όμως όντως έτσι έχουν τα πράγματα, το αμερικανικό κράτος έχει ήδη αποτύχει, αφού έφυγε από το Ιράκ και μειώνει τον στρατό του στο Αφγανιστάν. Πράγματι, ο McCoy συνεχίζει λέγοντας ότι οι «αρβύλες στο έδαφος» αποδείχθηκαν «αναποτελεσματικές» και το κράτος των ΗΠΑ είναι αναγκασμένο να προσπαθεί να επιβάλλει την κυριαρχία του με άλλα ακόμη πιο αναποτελεσματικά μέσα όπως οι χειρουργικές δολοφονικές επιθέσεις με μη επανδρωμένα αεροσκάφη.

Η ίδια διαφορά μπορεί να μας δώσει να καταλάβουμε καλύτερα και την στρατηγική του αμερικανικού κράτους από το 1990 και μετά. Για παράδειγμα: η μπροσούρα των αυτονομη antiifa με τίτλο *Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου* υποστηρίζει ότι υπάρχει σοβαρή σχέση μεταξύ της αμερικανικής πολεμικής στρατηγικής και των «θεωριών της γεωπολιτικής» που αναπτύχθηκαν στο πρώτο μισό του εικοστού αιώνα. Αλλά και εδώ μπορεί να υπάρχουν διαφορετικές ερμηνείες. Ο Alfred McCoy, αμερικανός ιστορικός που δεν μπορεί να κατηγορηθεί για φιλοαμερικανισμό, συμφωνεί ότι το σχέδιο του κράτους των ΗΠΑ υπάρχει και έχει να κάνει με τον «δακτύλιο της ανάσχεσης» του Μάκιντερ. Κατά τη γνώμη του όμως, «ο πολλαπλασιασμός των αμερικανικών βάσεων στο Ιράκ και το Αφγανιστάν θα πρέπει να ερμηνευθεί ως άλλη μια προσπάθεια αυτοκρατορικής κυριαρχίας στην περιφέρεια της Ευρασίας». Διηλαδή το κράτος των ΗΠΑ προσπαθεί να ελέγξει τον «δακτύλιο της ανάσχεσης» κατακτώντας τον με τα όπλα. Αν όμως όντως έτσι έχουν τα πράγματα, το αμερικανικό κράτος έχει ήδη αποτύχει, αφού έφυγε από το Ιράκ και μειώνει τον στρατό του στο Αφγανιστάν. Πράγματι, ο McCoy συνεχίζει λέγοντας ότι οι «αρβύλες στο έδαφος» αποδείχθηκαν «αναποτελεσματικές» και το κράτος των ΗΠΑ είναι αναγκασμένο να προσπαθεί να επιβάλλει την κυριαρχία του με άλλα ακόμη πιο αναποτελεσματικά μέσα όπως οι χειρουργικές δολοφονικές επιθέσεις με μη επανδρωμένα αεροσκάφη.

Εμείς από την άλλη, όπως ξέρετε, αδυνατούμε να δεχτούμε το δόγμα σύμφωνα με το οποίο «οι Αμερικάνοι» απλά κάνουν βλακείες επί εικοσιπέντε χρόνια. Σύμφωνα με τα όσα λέγαμε στο προηγούμενο τεύχος, ο στόχος του κράτους των ΗΠΑ δεν είναι η στρατιωτική κατάκτηση του «δακτυλίου της ανάσχεσης». Είναι η ανατροπή κάθε ισορροπίας και η παράδοση της περιοχής από το Μαρόκο μέχρι την Κίνα σε ένα γενικό πόλεμο όλων εναντίον όλων. Αυτή η στρατηγική, που όχι, δεν έχει ακόμη αποτύχει, βασίζεται στην «σχετικότητα της ισχύος». Το κράτος των ΗΠΑ έχει υπ' όψη ότι όλα τα κράτη της περιοχής είναι όπως το ελληνικό κράτος: έχουν τα δικά τους συμφέροντα και περιμένουν την κατάλληλη ευκαιρία για να τα προωθήσουν. Η στρατηγική του κράτους των ΗΠΑ είναι να δημιουργούνται ανισορροπίες, οι ανισορροπίες να δημιουργούν «ευκαιρίες» για τους Βενιζέλους της περιοχής, οι Βενιζέλοι να δραστηριοποιηθούν ο ένας εναντίον του άλλου και το κράτος των ΗΠΑ να επιτηρεί τη σύγκρουση βοηθώντας έτσι ώστε να μην κερδίζει κανένας.

Το εκχυδαίζουμε; Μπορεί. Αλλά η διάλυση του Ιράκ και της Συρίας οδήγησε στην εκ νέου εμφάνιση του «κουρδικού ζητήματος». Το «κουρδικό ζήτημα» αποσταθεροποιεί την Τουρκία, αλλά συμφέρει το Ισραήλ γιατί αποδυναμώνει τους Άραβες. Επίσης συμφέρει και το ελληνικό κράτος. Το ελληνικό κράτος επιδιώκει την αποσταθεροποίηση της Τουρκίας, άρα υποστηρίζει Κούρδους αυτονομιστές, επιδιώκει διάλυση της Συρίας και κάνει τρίγωνο με το Ισραήλ. Και για να δείτε ότι αυτό με τους «Βενιζέλους της περιοχής» δεν ήταν σχήμα λόγου, ο Βενιζέλος που νομίζει ότι είναι ο Ελευθέριος, αλλά στην πραγματικότητα είναι ο Ευάγγελος, ετοιμάστηκε πρώτος απ' όλο τον κόσμο να βοηθήσει στη διάλυση της Συρίας το 2013, μόνο και μόνο για να αποδειχθεί ότι το κράτος των ΗΠΑ δεν επιθυμούσε τέτοιο πράγμα. Το ελληνικό κράτος μας έχει ήδη δείξει τη διαφορά μεταξύ «πληρωμής» και πρωτοβουλίας. Το ίδιο μας έχει δείξει και όλα τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής. Όσο για τον ρόλο των ΗΠΑ, που όχι, ακόμη δεν έχουν αποτύχει, η

πιο πρόσφατη περιγραφή προέρχεται από τον Κασέμ Σολείμανι, επικεφαλής των Ιρανών «Φρουρών της Επανάστασης»:

«Οι ΗΠΑ δεν κούνησαν ούτε το δαχτυλάκι τους» για να αποτρέψουν την προώθηση του «Ισλαμικού Κράτους» στο Ραμάντι, υποστήριξε ο Σολείμανι, για να προσθέσει: «Τι άλλο υποδηλώνει το γεγονός αυτό εκτός από συνεργεία σε συνωμοσία; Σήμερα, δεν υπάρχει κανείς που να βρίσκεται σε σύγκρουση [με τους τζιχαντιστές του «Ισλαμικού Κράτους»] εκτός από την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, τα γειτονικά του έθνη και εκείνα που στηρίζονται από το Ιράν» - δηλαδή το Ιράκ και τη Συρία.⁵

Το κράτος των ΗΠΑ στηρίζει τζιχαντιστές και Κούρδους. Το ελληνικό κράτος στέλνει σφαίρες στους Κούρδους μπας και τις ρίξουν στους Τούρκους και είναι ικανό να στείλει και στους τζιχαντιστές αν σταματήσουν να τις ρίχνουν στους Κούρδους. Το τουρκικό κράτος γουστάρει τζιχαντιστές γιατί δεν γουστάρει Κούρδους. Το ισραηλινό κράτος γουστάρει Κούρδους και για τζιχαντιστές δεν έχουμε ιδέα (μάλλον γουστάρει). Το Ιράν δεν γουστάρει ούτε Κούρδους ούτε τζιχαντιστές. Γενικά κανείς δεν γουστάρει κανέναν, αλλά το ζήτημα είναι να αποφασίσουν ποιον δεν γουστάρουν περισσότερο. Όπως έγραψε πρόσφατα και ο αγαπημένος μας πράκτορας της CIA με διδακτορικό στις διεθνείς σχέσεις, «η στρατηγική των ΗΠΑ στη Συρία είναι τόσο περίπλοκη που αντιστέκεται σε κάθε προσπάθεια απλής περιγραφής». ⁶ Γιατί άραγε;

1. Θουκυδίδης, *Ιστορία: Εισαγωγή – Μετάφραση – Σημειώσεις Ν. Σκουτερόπουλος*, Πόλις, 2011, σελ. 61.
2. Όλα τα αποσπάσματα στο ίδιο, σελ. 75-77.
3. Γεώργιος Βεντήρης, *Η Ελλάς του 1910-1920*, Ίκαρος, 1970 (Α' Έκδοση, 1930), Τόμος Α', σελ. 303.
4. Alfred McCoy, «Washington's Great game and Why It's Failing», *TomDispatch.com*, 7/6/2015.
5. Reuters, «Δυσφορία Ιράν-Ιράκ για ΗΠΑ», αναδημοσίευση *Καθημερινή*, 26/5/2015.
6. George Friedman, «The Middle-Eastern Balance of Power Matures», *Stratfor.com*, 31/3/2015.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
 Ημερήσια Πολιτική και Οικονομική Εφημερίδα
 Σάββατο 27 Αυγούστου 2013 • Τεύχος 7.488 • 499Α, ΤΥΠΗ ΣΤ' ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2013
 www.kathimerini.gr • €1,41

ΣΗΜΕΡΑ
 ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΤΟΚΟΚΡΟΤΩΝ
 Μεθοδευμένες διώξεις
 ΜΕ ΒΑΛΗ ΤΟΝ ΝΕΟΝΑΟ
 ΑΠΟ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ
 ΠΙΛΩΤΙΚΗ ΓΙΑ ΟΥΡΟΥΚΤΟ
 ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΟΧΝΙΚΗ
 Ανοικτός «θάλαμος» στο Πανεπιστήμιο Αθηνών
 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΡΙΑ
 Η Ουάσινγκτον ζητεί διευκολύνσεις στη διάλυση πολεμικών αεροσκαφών και πλοίων
 Εκκαθάριση εν λειτουργία για τα ΕΑΣ
 Καθυστέρησης στην κινητικότητα στην ΑΕΕ

27 Αυγούστου 2013. Το ελληνικό κράτος στιγμιαία θεώρησε ότι βρήκε ευκαιρία να προσφέρει «μικρά αλλά χρήσιμη δύναμη» στη διάλυση της Μέσης Ανατολής. Λίγο μετά ανακάλυψε ότι για να κάνει τέτοια κόλπα το βασικό προαπαιτούμενο είναι να μην είσαι τελείως μαλάκας.